

3. Копылов В. А. Информация как объект правового регулирования / В. А. Копылов // Сб. НТИ. – Сер. 1. – 1996. – № 8. – С. 1–17.

4. Осипов М. Ю. Правовое регулирование как динамическая система: понятие, структура, функции : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Осипов Михаил Юрьевич. – М., 2008. – 203 с.

Надійшла до редколегії 28.11.2012

КОВАЛЕНКО Л. П. ОБЪЕКТ ИНФОРМАЦИОННЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ

Рассмотрены понятие, сущность, особенности объекта информационных правоотношений. Приведена классификация информационных правоотношений.

KOVALENKO L. OBJECT OF INFORMATIVE AND LEGAL RELATIONSHIPS

The concept, essence, features of the object of informative and legal relationships are considered. The classification of informative legal relationships is given.

УДК 342.9

В. В. КОСИК,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДОКАЗИ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Розглянуто поняття доказів, окреслено їх ознаки. Визначено засоби доказування (джерела доказів). Приділено увагу співвідношенню доказів у Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кодексі адміністративного судочинства України.

Невід'ємною складовою будь-якої правової держави є забезпечення верховенства права, захист конституційних прав та свобод громадян, вирішення спорів адміністративного характеру між громадянами та органами, які здійснюють публічно-владні повноваження. З метою кваліфікованого і своєчасного розгляду та вирішення справ, які виникають із адміністративно-правових відносин, в Україні утворено систему адміністративних судів. Їх діяльність регулюється адміністративно-процесуальними нормами та спрямована на реалізацію норм відповідних матеріальних галузей права під час розгляду і вирішення індивідуальних конкретних справ, яка називається адміністративним процесом [1, с. 164]. Зважаючи на те, що докази є основою адміністративного процесу, слід зазначити що від їх об'єктивності залежить законність прийнятого судом рішення, що, безумовно, свідчить про актуальність обраної нами теми наукової статті.

Поняття доказів належить до фундаментальних категорій, адже від правильного розуміння цього поняття залежить і напрям пошуку доказів, і вміння їх використовувати в процесі встановлення істини [2, с. 118].

Незважаючи на те, що поняття доказів нормативно закріплено, питання визначення дока-

зів, їх видів залишається одним із найбільш суперечливих. Особливо яскраво це виявляється під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, коли орган (посадова особа) зобов'язаний з'ясувати, чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи підлягає особа адміністративній відповідальності, а також інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. У даному випадку в основу покладені положення Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), зокрема ст. 251. Однак суд при вирішенні спорів між фізичними особами та суб'єктами владних повноважень щодо оскарження рішень останніх – постанов у справах про адміністративні правопорушення керується нормами Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України). Через це ставимо за мету вирішити питання колізії встановлення фактичних даних (доказів) при прийнятті рішення у справі про адміністративне правопорушення та його оскарження у адміністративному суді.

Як зазначалося, тема доказів викликає активну дискусію в юридичній літературі. Їй присвячували увагу такі науковці, як: Н. О. Армаш, О. М. Бандурка, В. М. Бевзенко, Р. С. Белкін, Є. В. Додін, М. В. Джафарова, П. С. Елькінд,

А. Т. Комзюк, Р. С. Мельник, А. І. Миколенко, О. М. Нечитайло, В. П. Петков, О. П. Рябченко, О. В. Умнова тощо.

Розглянемо, як поняття «докази» визначається в різних галузях права. Так, Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) у ст. 57 визначає докази як будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [3].

Доказами у кримінальній справі є всякі фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку орган дізнання, слідчий і суд встановлюють наявність або відсутність суспільно небезпечного діяння, винність особи, яка вчинила таке діяння, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Про це зазначається у ст. 65 чинного Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України) [4]. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України, який набирає чинності 19 листопада 2012 р., у ст. 84 передбачає, що доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [5].

Господарський процесуальний кодекс у ст. 32 передбачає, що доказами у справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких господарський суд у визначеному законом порядку встановлює наявність чи відсутність обставин, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші обставини, які мають значення для правильного вирішення господарського спору [6].

Аналізуючи викладене, можна зробити попередній висновок щодо розуміння поняття «докази» в інших галузях юридичної науки, а саме: основним є те, що докази – це фактичні дані. Окрім того, ці фактичні дані або спростовують, або підтверджують наявність певної події, а також допомагають встановити причинно-наслідковий зв'язок між подією та особою (групою осіб).

Тепер розглянемо, що розуміють під терміном «докази» в адміністративно-правовому законодавстві та літературі. У ст. 251 КУпАП зазначено, що доказами в справі про адміністративне правопорушення є будь-які фактичні дані, на основі наявності чи відсутності адміністративного правопорушення, винності даної особи в його вчиненні та інших обставини, що

мають значення для правильного вирішення справи [7]. У той же час КАС України у ст. 69 говорить про те, що доказами в адміністративному судочинстві є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи [8]. Чи немає тут суперечності? Ніби ні, адже в основі формування поняття «докази» лежать ті самі фактичні дані. Вони, у свою чергу, є не чим іншим, як відомостями про факт, тобто це інформація, за допомогою якої можна пізнати (з'ясувати) сам факт. Відомості про факт (інформація) подаються до суду для аналізу адміністративним судом певної події, дії або юридичної обставини. На основі цієї інформації суд вирішує, що було передумовою для звернення до суду. Таким чином, співвідношення факту і відомостей про факт розкривається наступним чином. Факт – це явище об'єктивної соціальної дійсності. Факти існують незалежно від того, чи знають про них особи, що здійснюють судовий розгляд. Відомості про факт – це інформація, за допомогою якої ми можемо пізнати факт. Істинна інформація приводить до того, що можливість пізнання факту стає дійсністю, помилкова інформація перешкоджає реалізації цього [9, с. 272]. Зауважимо, що більшість науковців підтримують інформаційну концепцію тлумачення терміну «фактичні дані» [9, с. 272].

Ми вже наголошували на тому, що докази мають велике значення для правильного вирішення справи, адже саме на їх основі ґрунтується повне, всебічне та об'єктивне з'ясування обставин кожної справи. Докази повинні отримуватись у встановленій процесуальним законом формі. Недотримання або порушення форми отримання доказів зумовлює те, що при вирішенні справи судом вони не будуть братись до уваги. Однак, під час розгляду справи в адміністративному судочинстві для використання доказів необхідно, щоб вони відповідали таким ознакам, як належність та допустимість. Відносний доказ – це доказ, зміст якого відтворює (приблизно чи вірогідно) фактичну обставину, що має значення для правильного вирішення справи. Допустимим вважається той доказ, який був отриманий у встановленому законом порядку і передбаченими способами, а також коли законодавець допускає його використання. Встановлені правила допустимості й відносності доказів є гарантом їх достовірності та істинності [7, с. 601–602].

На думку А. Т. Комзюка, В. М. Бевзенка та Р. С. Мельника, можна зробити такі висновки про ознаки доказів, а саме [10, с. 279]:

1. Докази – це будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність оспорюваних обставин.

2. Докази як відомості про факти становлять собою відображення реальних фактів, є їх відтворенням, яке дозволяє судити про властивість цих фактів уже після того, як вони стали надбанням минулого.

3. Докази можуть бути представлені в різній формі. Так, фактичні дані, що мають значення для правильного вирішення справи, можуть бути отримані (встановлені) судом на підставі пояснень сторін, третіх осіб та їхніх представників, показань свідків, письмових і речових доказів, висновків експертів.

4. Докази отримуються у встановленій процесуальним законом формі. Недотримання (порушення) форми отримання доказів обумовлює те, що вони при вирішенні судом справи до уваги братись не будуть.

5. Докази, які використовують для прийняття об'єктивного, повного та законного рішення в адміністративній справі, мають відповідати певним вимогам, тобто докази мають бути належними та допустимими.

6. Жоден доказ, який містить інформацію про предмет доказування (обставин публічно-правового спору), не має для суду наперед встановленої сили.

Наведені ознаки характеризують правову природу (сутність) судових доказів. Виключення принаймні однієї із вказаних ознак доказів унеможливило здійснення усього процесу доказування в цілому, оскільки доказ, позбавлений, наприклад, процесуальної форми чи пізнавального змісту, або залучений у процес із порушенням встановленого порядку, взагалі перестає бути доказом [10, с. 280].

Отже, доказами у провадженні в справах про адміністративні правопорушення слід вважати будь-які фактичні дані, що відповідають ознакам належності та допустимості, на підставі яких у встановленому законом порядку особа, у провадженні якої знаходиться справа, встановлює наявність або відсутність події правопорушення, вину особи, яка притягається до відповідальності, а також інші обставини, що мають значення для правильного вирішення адміністративної справи.

Окрему увагу слід присвятити класифікації доказів, адже це допомагає правильно організувати процес їх збирання, дослідження та оціню-

вання. Завдяки класифікації доказів, які використовуються в адміністративному судочинстві, можна відповісти на низку практичних питань, зокрема: чи стосується доказ публічно-правового спору взагалі та якою мірою (тобто питання належності певного доказу до адміністративної справи); наскільки повно доказ підтверджує наявність чи відсутність певних обставин публічно-правового спору; джерело походження доказів, що використовуються в адміністративній справі; яким чином (у якій формі) доказ відтворений ззовні, тобто у вигляді чого він представлений; чи дотримано вимоги процесуального закону щодо форми та способу отримання доказу [8, с. 209].

Традиційно науковці об'єднують усі докази у три основні групи, виділяючи відповідні критерії їх класифікації: джерело одержання відомостей; зв'язок із обставинами, що підлягають доказуванню (зв'язок із предметом доказування; спосіб утворення) [10, с. 281]. Розглянемо їх більш детально.

Залежно від джерела одержання відомостей про обставини публічно-правового спору докази можуть бути особистісними, речовими та змішаними. Особистісні походять від конкретної особи, наприклад від свідків, сторін, третіх осіб тощо. Речовими є докази, що пов'язані з об'єктами матеріального світу, речами (письмові та речові докази). Змішаними є докази, які поєднують у собі ознаки й різні види доказів. Так, до змішаних можна віднести, наприклад, висновок експерта.

Залежно від зв'язку доказів із обставинами, що підлягають доказуванню, докази можуть бути прямими та непрямими, тобто опосередкованими. Прямі докази – це докази, які однозначно вказують на наявність чи відсутність певних фактичних обставин публічно-правового спору, які мають значення для правильного вирішення по суті. Непрямі, або, як їх ще називають, опосередковані, побічні докази дозволяють зробити припущення про наявність чи відсутність обставин, які необхідно встановити та довести в судовому засіданні.

Залежно від способу утворення (процесу формування) докази можуть бути первинними та похідними. Первинні докази – це докази, які безпосередньо формуються під впливом подій (досліджуваних фактів), що встановлюються та перевіряються в судовому засіданні, тобто це першоджерела, що вбирають у себе фактичні обставини і фіксуються на відповідному носіїв інформації (наприклад оригінал документа). Похідні докази – це докази, які відтворюють

зміст іншого доказу, тобто несуть у собі інформацію, що зафіксована в них не внаслідок самих обставин, а завдяки перенесенню даних з іншого джерела (наприклад копія документа). Як правило, похідні докази можна використовувати для перевірки первинних доказів.

Виокремлюють також четвертий критерій класифікації доказів [8, с. 209–210]: залежно від мети доказування докази можуть бути основними та протилежними (контрдокази). Основні докази – це докази, що підтверджують наявність чи відсутність певної обставини. Протилежні докази спростовують основний доказ. Наявність основного та протилежного доказів щодо певної обставини дає можливість зробити висновок, що принаймні один з них є неправдивим, а тому потребує перевірки іншими доказами.

Варто відзначити, що значна частина процесуальної діяльності учасників адміністративного судочинства пов'язана із встановленням істини в адміністративній справі, доведенням та перевіркою фактичних обставин публічно-правового спору. Таку діяльність прийнято називати доказуванням. Незважаючи на те що, що доказування нерозривно пов'язано з доказами, це не є основною темою нашої статті, тож окрема увага даному питанню буде присвячена в подальших дослідженнях.

Під час розгляду та вирішення публічно-правового спору фактичні обставини справи встановлюються за допомогою чітко визначеного кола засобів доказування (джерел доказів). Їх перелік визначається нормативними актами. Так, ст. 251 КУпАП дозволяє виокремити такі засоби (джерела) доказів у справах про адміністративні правопорушення: протокол про адміністративне правопорушення; пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків; висновок експерта; речові докази; показання технічних приладів та технічних засобів, що

мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, які використовуються при нагляді за виконанням правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху; протокол про вилучення речей і документів; інші документи [7]. Однак суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення керується нормами КАС України. Так, глава 6 «Докази» розділу II «Організація адміністративного судочинства» КАС України виокремлює такі засоби доказування: пояснення сторін, третіх осіб та їхніх представників; показання свідків; письмові докази; речові докази; висновки експертів. Постає абсолютно логічне питання, чому ці переліки не є тотожними, адже відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 17 КАС України до компетенції адміністративних судів належить вирішення питання щодо законності прийняття рішень суб'єктами владних повноважень, чинне місце серед яких посідають рішення органів адміністративної юрисдикції у справах про адміністративні правопорушення? Як бачимо, у даному питанні існує певна юридична колізія, тобто певна неузгодженість у законодавстві. Тож, цілком очевидним ми вважаємо узгодити даний перелік на законодавчому рівні.

Разом із тим, спираючись на положення загальної теорії держави та права, зазначимо наступне. З огляду на те, що КУпАП та КАС України мають однакову юридичну силу, хоча й були прийняті в різний час, відповідно до загального правила, для подолання колізії застосуванню підлягає норма права, яка є більш пізньою за фактом набуття чинності. Отже, зазначимо, що правильним і логічним є те, що суд при розгляді справ про адміністративні правопорушення спирається на засоби доказування (джерела доказів), передбачені КАС України, а також констатуємо потребу внесення змін до КУпАП чи до іншого перспективного нормативного акта, що визначатиме питання адміністративної відповідальності.

Список використаної літератури

1. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу : [монографія] / О. В. Кузьменко. – К. : Атіка, 2005. – 352 с.
2. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : [монографія] / С. М. Стахівський. – К. : НАВСУ, 2005. – 271 с.
3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1963. – № 30. – Ст. 463.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – № 2. – Ст. 15.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 99.
6. Господарський процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення : наук.-практ. комент. / Р. А. Калюжний, М. І. Іншин, І. М. Шопіна та ін. – Вид. 4-те, із змін та доп. станом на 10 листоп. 2010 р. – К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 712 с.
8. Кодекс адміністративного судочинства України : наук.-практ. комент. / [Ківалов С. В., Харитонов С. О., Харитонova О. І. та ін.] ; за ред. С. В. Ківалова, О. М. Пасенюка, О. І. Харитонovої. – К. : Прав. єдність, 2009. – 656 с.

9. Мельник М. П. Поняття доказів у адміністративному судочинстві України / М. П. Мельник // Держава і право. – 2010. – Вип. 48. – С. 269–274.

10. Комзюк А. Т. Адміністративний процес України : [навч. посіб.] / А. Т. Комзюк, В. М. Бевзенко, Р. С. Мельник. – К. : Прецедент, 2007. – 531 с.

Надійшла до редколегії 05.11.2012

КОСЫК В. В. ДОКАЗАТЕЛЬСТВА В ДЕЛАХ ОБ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЯХ И АДМИНИСТРАТИВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ: НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ РЕАЛИЗАЦИИ

Рассмотрено понятие доказательств, обозначены их признаки. Определены средства доказывания (источники доказательств). Уделено внимание соотношению доказательств в Кодексе Украины об административных правонарушениях и Кодексе административного судопроизводства Украины.

KOSYK V. PROOFS IN THE CASES ABOUT ADMINISTRATIVE OFFENCES AND ADMINISTRATIVE RULE-MAKING: SOME PROBLEMS OF REALIZATION

The concept of evidences, their features are outlined. The means of proving (evidence sources) are defined. Attention is also paid to the correlation of evidences in the Code of Ukraine on Administrative Offences and in the Code of Administrative Court Procedure of Ukraine.

УДК 336.148(477)

І. О. ОБРАЗЦОВА,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРИНЦИПИ БЮДЖЕТНОГО ПРАВА

На підставі загальноправових принципів, принципів адміністративного та фінансового права досліджено принципи бюджетного права та обґрунтовано доцільність їх розмежування із принципами бюджетного процесу.

Надзвичайно важливою для будь-якої галузі права категорією є принципи. Це пов'язано передусім із тим, що вони є синтезуючими засадами, об'єднуючими зв'язками, ідеологічною основою виникнення, становлення і функціонування багатьох правових явищ. Принципи права визначають нормоутворюючу і правозастосовну діяльність, координують функціонування механізму правового регулювання, є критеріями оцінювання правності (правової природи) рішень органів держави і дій громадян, формують правове мислення і правову культуру, цементують систему права. Крім цього, їх можна розглядати як переднорми або норми першого порядку, на підставі яких формуються всі подальші правові утворення, що становлять зміст галузі права [1, с. 109], а у нашому випадку – бюджетного права. З огляду на це, надаючи загальну характеристику бюджетного права України, ми вважаємо об'єктивно необхідним проведення теоретичного вивчення принципів бюджетного права, які відображають сутність даної галузі.

На наш погляд, під час аналізу принципів бюджетного права не можна обійти увагою

загальні принципи адміністративного права, які є базовими категоріями для будь-якої іншої галузі права, що регулює ту або іншу сферу діяльності публічної адміністрації. Зрозуміло, що не становить у цьому плані винятку й бюджетне право. Окремо слід зауважити також, що принципи бюджетного права певним чином залежать і від принципів фінансового права, оскільки останні поширюють свою дію на всі сфери, зміст яких становлять фінанси (грошові кошти) [2, с. 55–60].

Разом із цим принципи бюджетного права залежать і від загальноправових принципів, тобто тих, які поширюють свою дію на всі без винятку галузі права. Вони становлять інтерес для нас виключно в аспекті їх впливу на формування системи принципів бюджетного права. На наш погляд, лише таким чином можна дійти до побудови досконалого, логічно виваженого та несуперечливого за своїми внутрішніми характеристиками переліку принципів бюджетного права. Це пов'язано з тим, що як саме бюджетне право, так і його принципи є доволі молодими правовими утвореннями, які